

BURSA YERLİ AĞIZLARINDA FİİL İŞLETİMİ*

ükrü BA TÜRK**
Mustafa ULUOCAK***
Süleyman ERO LU****
Hatice AHN*****

ÖZET

Türkiye Türkçesi a şzlarşnda fiil i letimi sşrasşnda kullanşlan ekler, önemli fonetik de i iklikler göstermektedir. Bütün Türkiye Türkçesi a şzlarşnda ortak olarak kullanşlan bu ekler, bölgeden bölgeye hatta aynı bölgede bulunan yakşn köyler arasşnda farklı ses özellikleriyle kullanşlmaktadır. Bu ekler arasşnda en çok de i ikli e u rayan ve bölgenin etnik yapşsşnş belirlemede anahtar konumunda olan ekler, gelecek zaman ve imdiki zaman ekidir.

Bursa yerli a şzlarşnda ...(I)yor imdiki zaman ekinin a şrlşklş olarak sonundaki r sesi dü ürülmü ve yanşndaki ünlü uzatşlmş biçimde kullanşlmaktadır. Gelecek zaman eki ...AcAk ise ba şndaki ünlü dü ürülüp ikinci hecedeki ünlüsü inceltimi biçimde kar şmşza çşkar. Bu eklerin kullandş ş ki i eklerinde de bazş de i ik kullanşmlar göze çarpmaktadır.

Bu makalede Bursa bölgesi yerli a şzlarşnda söz konusu eklerin ve di er fiil i letme eklerinin durumu ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye Türkçesi A şzlarş, Fiil letimi, Bursa Yerli A şzlarş.*

---

* Uluda Üniversitesi F 2006/26 No'lu Bursa Yerli A şzlarşnşn Derlenip ncelenmesi" adlı proje kapsamındaki çalışmalardan üretilmi tir. Ayrıca 21...23 Mayıs 2009 tarihleri arasşnda düzenlenen Uluslararası Türkiye Türkçesi A şz Ara tşrmalarş Çalış tayş'nda bildiri olarak sunulmu tur.

** Dr., Uluda Üniversitesi, E itim Fakültesi, Türkçe E itimi Bölümü, basturk@uludag.edu.tr

*** Dr., Uluda Üniversitesi, E itim Fakültesi, Türkçe E itimi Bölümü, muluocak@uludag.edu.tr

**** Dr., Uluda Üniversitesi, E itim Fakültesi, Türkçe E itimi Bölümü, seroglu@uludag.edu.tr

***** Prof. Dr., Uluda Üniversitesi, FerEdebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatş Bölümü hatices@uludag.edu.tr

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

VERB PROCESSING IN BURSA LOCAL DIALECTS

ABSTRACT

The affixes used during the verb processing in the Turkey Turkish dialects show important phonetic variations. These affixes, which are commonly used in all the Turkey Turkish dialects, differ from one region to another, even from one village to another in the same region, in having varying phonetic characteristics. Of these affixes, those which undergo change most frequently and function as a key to the determination of the ethnic structure of the region in question are the future tense and present continuous tense suffixes.

In Bursa local dialects, the final phoneme /r/ of the present continuous tense suffix ... (I)yor predominantly was omitted and the neighboring vowel was lengthened. However, we observe that the initial vowel of the future tense suffix ...AcAk was omitted and the back vowel /a/ was changed to the front vowel /e/ in the second syllable. We come across some different uses in the person suffixes following these suffixes.

In this article, it is aimed to put forth various uses of the affixes in question and other verb processing affixes used in the local dialects of Bursa.

Key Words: *Turkey Turkish Dialects, Verb Processing, Bursa Local Dialects.*

Türkiye Türkçesi a şlarşnda fiil i letimi şrasşnda kullanşlan zaman ve ki i ekleri önemli fonetik de ikliler göstermektedir. Bütün Türkiye Türkçesi a şlarşnda ortak olarak kullanşlan bu ekler, bölgeden bölgeye hatta aynı bölge içinde bulunan yakşn köyler arasında farklı ses özellikleriyle tespit edilmiştir. Bu ekler arasında en çok de iikli e u ryan ve bölgenin etnk yapşşnş belirlemede anahtar konumunda olanlar gelecek zaman eki ve imdiki zaman ekidir.

Bu makalede yakla şk dört yıldan bu yana yürütölen Uluda Üniversitesi destekli "Bursa Yerli A şlarşnşn Derlenip ncelenmesi" adlı proje kapsamında Bursa da köyde derlenen metinlerin fiil çekimi konusunda sundu u malzeme de erlendirilmeye çalı şlacaktır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

19. yüzyılsn ba larşndan itibaren Osmanlı topraklarşna do ru gerçekte en göç hareketinden en çok etkilenen illerden biri Bursa olmu tur. Bursa ili genelinde Kafkas ve Rumeli göçmenleriyle az sayşda olan Tatar göçmenlerinin merkez ba ta olmak üzere Karacabey, Mustafakemalpa a, Gemlik, Yeni ehir, znik, Orhangazi ve negöl ilçelerinde yerle mi olduklarş görölmektedir. Göçmen iskânşndan neredeyse hiç etkilenmeyen ilçeler ise bugünkü adşyla Harmancşk, Büyükorhan, Orhaneli ve Keles'tir. Orhaneli ilçesinde Çanak ve Osmaniye adşnda iki köye Batum göçmenlerinin yerle tirilmi oldu una dair bilgiler bulunsada göçmenlerden en uzak kaldş ş dü ünülecek olan ilçeler bunlardşr. Göçmen unsurlarşn bulunmadş ş ya da bu unsurlardan uzakta kalan ilçeler Uluda 'şn eteklerinde bulunan ilçelerdir. Bursa yerli a şlarşnşn dil özellikleri ortaya konmaya çalş şlrken yöresel dil özelliklerinin daha fazla korundu u dü ünülen bu da ilçelerinin köylerine öncelik tanşnmş tşr.

Bursa da köylerinden derlenen metinlerde Türk dilinde fiil çekiminde kullanşlan bütö n zaman, ~~kie~~ ki i eklerine ait örnekler tespit edilememesine ra men derleme metinleri özellikle a şz gruplarşnş belirleme konusunda büyük önem ta şyan imdiki zaman ve gelecek zaman ekleriyle ilgili zengin malzeme içermektedir. Bu yüzden öncelikle imdiki ve gelecek zaman çekiminde kullanşlan zaman ve ki i ekleri ele alşnacak, arşndan di er kip ve zamanlardan söz edilecektir.

MD K ZAMAN .(I)yor>.(I)y /.(I)yo/.yo

1. teklik ki i ... (I)yon/... (I)yom

2. teklik ki i ... (I)yoñ

3. teklik ki i ... (I)yo/... (I)y

1. çokluk ki i ... (I)yoz/... (I)yos

2. çokluk ki i ... (I)yoñuz

3. çokluk ki i ... (I)yolÀ(r)

Batş Anadolu a şlarşnda genel bir özellik olarak kar şmşza çşkan r sesinin hece sonunda ve kelime sonunda önündeki ünlüyü uzatarak dü me e ilim², di er Batş Anadolu a şlarşnda tespit edildi i

¹ Muammer Demirel, "Bursa'nın Zenginli i Göçmenler", XIX. Yüzyılda Bursa'da Göçmen skarş Osmangazi Belediyesi Yayşnları Bursa 2008, s. 45...48.

² Leylâ Karahan, Anadolu A şlarşn Şnşlandırılması Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1996, s. 129.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 5/1 Winter 2010

gibi³ Bursa yerli a şlarşnda da belirgin bir biçimde kendini göstermektedir.

Bursa yerli a şlarşnda ...(l)yor imdiki zaman ekiyle ilgili olarak istisnasız bir ekilde a şkan durum, ekin sonundaki r sesinin dü ürlmesidir. biliyoz~blyoz, bilyolÀ, geliyo, gelyola, yapşyo, veryoz, yapyo, oturuyomu gibi.

Ekin sonunda bulunan r ünsüzünün dü ümü, yiyiolÀ, veriyolÀ, getiry mu , Úaçy , aly , dury gibi birçok örnekte ekin ünlüsünü uzatmakla beraber ünlünün uzun telaffuz edilmedi i örnekler de mevcuttur. paşyo (Keles...Dedeler)

Derlenen metinlerde ço unlukla göremiyom (Harmancşk... Akalan), bilmiyom (HarmancşkAkalan), bilmiyo (Harmancşk... Akalan), göremiyo (HarmancşkkaAkalan) örneklerinde oldu u gibi imdiki zaman ekinin ba şndaki y ünsüzünün daraltış etkisi görülmektedir. Buna kar şlık söz konusu daraltış etkinin tespit edilmedi i örneklerin sayış daz de ildir. s leyolÀ (Büyükorhan... Zaferiye), kitmeyolÀ (Orhaneli...Üçü pşnar), gir meyo (Orhaneli... Gümü pşnar), durmayo (KelesDedeler), olmayo (Orhaneli... Gümü pşnar), a layoz (Orhaneli...Demirci), yapamÀyoz (Büyükorhan... Zaferiye).

L. Karahan'şn imdiki zaman ekiyle ilgili olarak verdi i örnekler, y ünsüzünün önündeki geni ünlünün korunmasışn zmir, zmit, Bartşn gibi illerde de tespit edildi ini göstermektedir. Aynş durum, yapmayalÀ, yolleyilÀ, v eyolÀ örneklerinde görüldü ü gibi Kütahya yöresi a şlarşnda da mevcuttur

Bunun yanşnda olumsuzluk ekindeki ünlünün tutmoyo (Keles...Düvenli) örne inde oldu gibi yuvarlakla tş ş, ödeyem yöz örne inde oldu u gibi uzadş ş ve ...yor ekindeki ünlünün inceldi i birer örnek de tespit edilmi tir.

Ünsüzle biten fiillerde imdiki zaman ekinin ba şndaki dar ünlü ço u kez korunmu tur. getiryolÀ (Keles...Dedeler) paşyo (Keles...

³ Emin Eren, Zonguldak, Bartşn, Karabük İleri A şlarş Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1997, s. 69...70; Zeynep Korkmazlı ve Yöresi A şlarş Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1994, s. 109; Tuncer Gülensoy, Kütahya Yöresi ve A şlarş (ncleme, Metinler, Sözlük), Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1988, s. 65; Ahmet Gün enli, Kütahya Yöresi A şlarş (ncleme, Metinler, Sözlük), Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 2000, s. 76; Mehmet Ali Yokş, Kütahya Yöresi Karakeçili A şlarş Uluda Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamş Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2005, s. 77.

⁴ Leylâ Karahan, s. 46.

⁵ Tuncer Gülensoy, s. 105.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

Dedeler), geliyo (Keles...Dedeler)diyo (Keles...Baraklış), veriyo (Harmancşk...Akalan), görünüyö (Büyükorhan...Zaferiye), oluyo (Büyükorhan...Zaferiye), sıyo (Keles...Da dibi), çÅrşyo (ça şršyor) (Keles...Da dibi) gibi.

Ünsüzlerle biten fiillerde bazen ekin ba şndaki dar ünlü çevre a şzlarda da öldüryin, oturyo örneklerinde oldu u ğibi dü ürülmektedir. çalış yo (Orhaneli...Gümü pşnar), veryo (Harmancşk...Akalan), atyoz (Harmancşk...Yayılt), yapyoz (Orhaneli...Demirci), bilyoz (Orhaneli...Demirci), alyo (a lanşyor) (Orhaneli...Gümü pşnar) gibi.

Derleme metinlerinde ekin ba şndaki dar ünlünün a şrš kşsa ünlüye dönü tü üne dair herhangi bir örnek tespit edilmemi tir.

Çok sşk olmasa da ses dü meleri sonucu, bazı örneklerde imdiki zaman çekiminde ikizle rler görülmektedir. yiyo...yo...z >>yiyyoz (Keles...Da dibi), gacıydık (Keles...Da dibi), duyuyoduk (Harmancşk...Akalan), geydiAdş (Keles...Da dibi).

Ayrşca di er örneklerden farklı olarak topleyoruz (Harmancşk...Dutluca) çÅkşyorusıy (Borhan...Bayşndşr), g çiriyoz (Büyükorhan...Bayşndşr), gönötröm (Büyükorhan...Bayşndşr), yÅpşyoz (Harmancşk...Dutluca) ülyö (Keles...Da dibi) gibi az sayşda örnekte ...()yor ekinin sonundaki r ünsüzünün korundu u da tespit edilmi tir.

imdiki zaman çekiminde kullanşlan ki i ekleri, di er Batş grubu a şzlarşnda da tespit edildi i biçimde 7. öremiyom (Harmancşk...Akalan), Ünü amayon (Keles...Dede), yapşyon (Keles...Da dibi), dakşyon (Keles...Da dibi), çÅrşyon (Keles...Da dibi), biliyon (Harmancşk...Akalan) isteyon (Keles...Baraklış) örneklerinde oldu u gibi 1. ki ide ...yo...m~...yo...n biçiminde ikili kullanşm sergilemektedir.

2. ki i için kullanşlan ki i eki ise topluyoñ (Keles...Da dibi), d yoñ (Orhaneli...Demirci), biliyoñ nu (Keles...Da dibi), biliyoñ mu (Harmancşk...Akalan), ilyoñ mu (Harmancşk...Ye ilyurt), a şryoñ (Harmancşk...Ye ilyurt), Úavuruyok (Keles...Da dibi) örneklerindeki gibi ñ'dir.

Bu çekimde birinci teklik ki i için ...n, ikinci teklik ki i için ... ñ kullanşmş tespit edilebilen iki örnek dş şnda son derece düzenlidir.

⁶ Tuncer Gülensoy, s. 103.

⁷ Ali Akar, *Mu la A şzlarş* Mu la Üniversitesi Yayşnlarş, Mu la 2006, s. 56; Gürer Gülsevin, *Mu la A şzlarş* Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 2002, s.101.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

varşyon (Büyükorhan...Bayşndşr), göremeyon mu (Büyükorhan... Bayşndşr)⁸

3. teklik ki i eksiz biçimde kullanılmakla beraber bir örnekte v sesinin türedi i duyulmu tur. istiyov (Harmancşk...Akalan) biçiminde tespit edilen bu örne yapışlan derlemeler içinde tek olmaşş, ki isel kullanışm özelli i arak de erlendirilmesi gerekti ini dü ündürmü tür.

1. çokluk ki i için kullanışlan ek ...z'dir. yiyoz (Harmancşk... Akalan), içiyoz (Harmancşk...Akalan), geliyoz (Harmancşk...Akalan), g rem yoz (Harmancşk...Akalan), şşyoz (Büyükorhan...Zaferiye), yappşyoz (Büyükorhan...Zaferiye), iriyoz (Büyükorhan...Zaferiye), a layoz (Orhaneli...Demirci), yöz (Orhaneli...Demirci, Keles... Dedeler), gidiyoz (Harmancşk...Akalan) gibi.

Bazş örneklerde birinci çokluk i için kullanışlan ...z ekinin ...s olarak kullanıldışş tespit edilmi t. Ancak bu örneklerin sayşş son derece azdır. yApşyos (Büyükorhan...Zaferiye), bilmiyos (Büyükorhan... Bayşndşr), veriyos (Harmancşk...Akalan), şşyos (Keles... Da dibi).

Bursa da köylerinden derlenen metinlerde r sesinin dü mesi çok şşk gözlemlenen bir fonetik hadisedir. Aynş durum 3. çokluk ki i için kullanışlan ...lAr ekinde de gözlemlenmektedir. ...lAr ekindeki r sesi dü erken yanşndaki ünlüyü uzatma e ilimindedir. gelyolÀ (Harmancşk...Ye ilyurt), geliyolÀ (Keles...Barakl), kesiyolÀ (Keles... Baraklş), getiryolÀ (Keles...Barakl), götürüyolÀ (Keles...Baraklş), i edyolÀ< ey ediyorlar (Harmancşk...Ye ilyurt), sepiyolÀ (Keles... Da dibi), yiyiyolÀ (Keles...Da dibi), yiyolÀ (Büyükorhan...Zaferiye), giryolÀ (Harmancşk...Akalan), diyolÀ (Keles...Baraklş), aramşyolÀ (Keles...Baraklş), bilyolÀ (Keles...Da dibi), alşyolÀ (Keles...Baraklş), yapyolÀ (Orhaneli...Gümü pşnar), oynayiyolÀ (Büyükorhan...Zaferiye).

Bursa yerli a şzlarşndan derlenen metinlerde ekin sonundaki r sesinin dü mesi sonucu ortaya çıkan uzunluk devam etmektedir

Bu çok yaygşn kullanışmşn dş şnda tek bir köyde standart dilin etkisiyle ...lAr ekindeki r sesi dü ürülmedi i bir kaç örnek de tespit edilmi tir. gidiyolar (Harmancşk...Akalan), yatşryolar

⁸ Gürer Gülsevin, s. 102. künyeli çalış mada U ak ili a şzlarşnda da ikinci teklik ki i çekiminde ...n ekinin düzenli olarak kullanıldışş ve ...n ile alternans olmadışş gözlemlenmektedir.

⁹ Edirne a şzlarşnda da çokluk ekinde bulunan r sesinin dü mesi sonucu ortaya çıkan ikincil uzunluk korunmu tur. Emin Erege, s. 71.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

(Harmancşk...Akalan), gelyola(Harmancşk...Akalan), yapşyolar (Harmancşk...Akalan), pesiyolar (Harmancşk...Akalan).

İmdiki zaman çekiminde bazş örneklerde dikkat çekici büzülmeler kendini göetmektedir. diyor>d, yenmiyor>yinm, gitmiyordun>gitm dün, bilmiyordun>bilm dun gibi.

Bursa yerli a şlarşnda İmdiki zamanşn birle ik çekimlerinde ...DI, ...ml ve ...sAerekkullanşlmaktadır. Hikâye çekiminde İmdiki zaman ve 3. çokluk ki i ekindeki r sesinin dü mesi devam etmi, ...DI ekinin eklenmesi çekim düzenini etkilememi tir. bindiriyolAdş (Keles...Da dibi), gidiAdş (Keles...Da dibi), yapşyodu (Keles...Da dibi) Úakyodu<kalkşyor(Orhaneli...Demirci), bilmiyodu (Harmancşk...Akalan), bilm duñbiyordum (Keles...Da dibi), bi iry duk (Orhaneli...Demirci).

Rivâyet çekiminde Úaçyomu (Harmancşk...Akalan), gidiyomu (Harmancşk...Akalan),tigemu (Orhaneli...Gümü pşnar), geliyomu (Keles...Da dibi), otruyom (Keles...Baraklış) örneklerinde oldu u gibi ...ml eki ünlü uyumlarşna uygun olarak çekime girmi tir.

İmdiki zamanşn art birle ik çekimi diyosa (Harmancşk...Akalan) örne inde tespit edilmi tir.

GELECEK ZAMAN .AcAK>.Acak, .Acək, .Cak, .Cək

1. teklik ki i ...ACAn/...AcAm, ...CAn...CAm

2. teklik ki i ...ACAn/...CAn

3. teklik ki i ...ACAK/...Cak

1. çokluk ki i ...ACak+(I)z>...ACaz /...Cak+(I)z>...Caz

2. çokluk ki i ...ACak+(I)nlz>AcAnlz /...Cak+(I)nlz>cAnlz

3. çokluk ki i ...ACak+IAr>ACAKIÀ/...Cak+IAr>CAKIÀ

Gelecek zaman eki ...(y)AcAk ço unlukla getircez, olcek (Harmancşk...Akalan),Bükorhan...Zaferiye), doldurcez (Büyükorhan...Armutçuk), koycen (Büyükorhan...Ban), çalış macekl (Orhaneli...Gümü pşnar), nÂpcek (Harmancşk...Akalan), Úakçek<kalkacak (Orhaneli...Demirci), getcek (Orhaneli...Gümü pşnar), okucez (Büyükorhan...Zaferiye), gelczeni (Keles...Baraklış), nÂpcekl (Orhaneli...Gümü pşnar) örneklerinde oldu u gibi ba şndaki ünlünün dü ürölüp ikinci hecedeki ünlünün inceltimi biçimiyle kar şmşza çşkmaktadır. Bu duruma ba lş olarak ek, ünlü uyumlarşna

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

uymamaktadır. Ekin ünlü uyumuna aykırış kullanışmı, Kütahya ve U ak yöresi a şlarında da görülür

Ancak da köylerinden derlenen bazı metinlerde ekin başındaki ünlünün dümedi veya incelmedi örnekler de tespit edilmiştir. nÂbecek (Keles...Dedeler), atacak (Keles...Da dibi), açacak (Harmancık...Akan), itmeycek (Harmancık...Akan), gidicem (Harmancık...Akan), çışk (Büyükorhan...Balaban).

Büzülme sonucu nÂbicim (KelesBaraklı) biçiminde bir örnekle de karşılaşılmıştır.

GENİ ZAMAN .r, .Ar/Á, .Ir/I

2. teklik ki i ...ÁsIn /...IsIn

3. teklik ki i ...Ar/...Ir/ ...Á/ ...I

1. çokluk ki i ...Irlz/...rlz

3. çokluk ki i ...ArIAr/...ÁIAr/...ÁIÁ ...IrlAr/, ...IIAr, ...IIIÁ

Geni zaman için kullanılan eklerde r sesinin başındaki ünlüyü uzatarak düme e iliminin görüldüğü örnekler çoğunluktadır. yapÁşın (Keles...Da dibi), doyurýsun (Keles...Da dibi), bilip durýsun (Orhaneli...Demirci), yimn sin:yembin (Harmancık...Akan), gid gelidik (Keles...Da dibi), áynÁ (Keles...Da dibi, Büyükorhan...Zaferiye), ÁIÁIÁ (Orhaneli...Gümüşnar), sepI (Keles...Da dibi), çarşrlar>çÁrÁIÁ (Keles...Da dibi).

Kütahya yöresi a şlarında da bazı durumlarda ...r ünsüzü düme, geride geni zamanı karşılayan bir ünlü kalmıştır. görI, getirile¹¹.

Çok sık karşılaşılan bu örneklerin başında r sesini düürmeyen örneklerin sayısı da azdır. eridirsin (Keles...Da dibi), giderler (Harmancık...Akan), deriz (Büyükorhan...Zaferiye), okuruz (Büyükorhan...Zaferiye), yaparız (Harmancık...Akan), Keles...Da dibi), yapabilir (Harmancık...Akan), kesilir (Keles...Da dibi), olur (Keles...Dedeler), annadışır (Keles...Dedeler), kefenlenir (Orhaneli...Gümüşnar).

Geni zaman 3. çokluk ki i çekimine girmiş bazı fiillerde r sesinin dümesi yerine benzer meş görülmektedir. gelirler>gelill (Keles...Dedeler), olurlar (Keles...Dedeler).

¹⁰ Tuncer Gülensoy, s. 107; Gürer Gülsevin, s.109.

¹¹ Tuncer Gülensoy, s. 102.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010

Bazş örneklerde de geni zaman çekiminde ek, hece dü mesiyle ortadan kaybolabilmektedir. aktarşrsz>Åkdarşz (Büyükorhan...Zaferiye), pi iririz>iriz (Büyükorhan...Zaferiye), getirirler>getirl (Orhaneli...Gümü pşnar), indirirler>indirl (Orhaneli...Gümü pşnar), kavururuz>Üavşrsz (Büyükorhan...Zaferiye).

Geni zaman 3. ki i olumsuzunda bakmazlÅ (Orhaneli...Gümü pşnar), yapşlmaz (Harmancşk...Akalın), olmaz (Keles...Dedeler), gösd mezl (Orhaneli...Gümü pşnar), ammazlÅ (Orhaneli...Gümü pşnar) örneklerinde oldu u gibi ...mAz eki, di er ki ilerinde ise bilmeyiz (Keles...Dedeler), yapşz (Keles...Dedeler), görmeyiz (Keles...Da dibi), yapmeyiz (Büyükorhan...Zaferiye), bilmem (Harmancşk...Akalın), bilemem (Harmancşk...Akalın), Uonu mam (Orhaneli...Demirci) örneklerindeki gibi ...mA olumsuzluk eki kullanşlmş tşr.

Derleme sşrasşnda yöneltilen sorulara ba lş olarak ortaya çşktş şns dü ündü ümüz bir durum, geni zamanşn birle ik çekimlerinin özellikle hikâye çekiminin di er zamanlarşn birle ik çekimlerine göre daha çok kullanşlmş olmasşdır. Bu çekimde de basit çekimde oldu u gibi r sesinin dü ü örnekler ço unluktadır. çşkÅdşk (Keles...Da dibi), doldurşlÅdş (Harmancşk...Akalın), sarÅlÅdş (Keles...Da dibi), sep l di (Keles...Da dibi), g y dik (Orhaneli...Demirci), dakÅlÅdş (Büyükorhan...Zaferiye), dik (Orhaneli...Gümü pşnar), asÅdşk (Büyükorhan...Zaferiye), yakÅdşk (Harmancşk...Akalın), dönüvedim (Keles...Da dibi).

Ancak olurduk (Harmancşk...Akalın), yaparlardş (Harmancşk...Akalın), alşrdşk (Harmancşk...Akalın), d kurduk (Büyükorhan...Zaferiye), ç zkd (Büyükorhan...Zaferiye) örneklerindeki gibi r sesinin dü medi i örnekler de bulunmaktadış.

Ayrşca gerileyici benze memi bulundu u örnek de tespit edilmi tir. gelill di (Keles...Da dibi).

Geni zamanşn rivayet bşlik çekiminde tespit edilen örneklerde geni zaman ekindeki r sesinin dü medi i örnekler daha çoktur. yaparmş (Keles...Baraklş), dirmi (Büyükorhan...Perçin), d rmi (Büyükorhan...Perçin), çşkarmş (Keles...Baraklş), yatarmş (Keles...Baraklş).

art birle ik çekiminde ise r sesinin dü tü ü ve korundu u örnekler dengeli da şlşm göstermektedir. v mezl se (Keles...Da dibi), verirlerse>verl se (Keles...Da dibi), olursa (Harmancşk...Akalın), çşkarsa (Harmancşk...Akalın).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*

GÖRÜLEN GEÇM ZAMAN .DI1. **teklük ki i ...DIm**2. **teklük ki i ...DIñ**3. **teklük ki i ...DI**1. **çokluk ki i ...DIK**3. **çokluk ki i ...DIIÁ**

Görülen geçmi zaman için kullanılan ...DI eki ünlü uyumlarına uygun olarak iyelik kaynaklı ki i ekleri ile kullanılmaktadır. 2. teklük ki i de var olan örneklerde ñ korunmuştur. Úaldım (Orhaneli...Gümü pınar), g düm (Keles...Da dibi), Úaçdım (Keles...Da dibi), gıemedim (Harmancık...Akalan), unutuldu (Büyükorhan...Zaferiye)büydük (Keles...Baraklı), v dik (Keles...Da dibi), renemedik (Harmancık...Akalan), g dük (Orhaneli...Demirci).

Derlenen metinlerde ünsüz uyumu konusunda istikrar gözlemlenmemektedir. çekdim (Harmancık...Akalan), gitdim (Harmancık...Akalan)dim (Harmancık...Akalan)etdim (Orhaneli...Gümü pınar), kesdim (Orhaneli...Gümü pınar), bıraktım (Orhaneli...Gümü pınar), kitdim (Orhaneli...Gümü pınar). Kütahya yöresi a şzlarında görülen geçmi zaman eki, ünsüz uyumuna uymamaktadır.

dedidi (Keles...Baraklı) ve İki (Orhaneli...Demirci) örneklerinde görülen geçmi zaman eklerinin hikâye ve art çekimi örnekendirilmiştir.

Ö REN LEN GEÇM ZAMAN .ml3. **teklük ki i ...ml**3. **çokluk ki i ...ml IA(r), ...ml IÁ**

Derlenen metinlerde sadece 3. teklük ve çokluk örnekleri bulunan ö renilen geçmi zaman için kullanılan ...ml eki de ünlü uyumlarına uygun kullanımlar içinde tespit edilmiştir. demi (Keles...Da dibi), unutm (Keles...Baraklı)ım (Keles...Baraklı), Amamş (Keles...Dedeler), sşnamş (Harmancık...Akalan) Úaydetmi ler (Keles...Baraklı), m rlemi (Keles...Baraklı), annamş lar (Harmancık...Akalan), darşltmş lar (Harmancık...Akalan), geliv mi l (Keles...Baraklı).

¹² Tuncer Gülensoy, s. 105.

EM R K P

2. teklik ki i ... 2 çokluk ki i ...ñ

3. teklik ki i ...slñ

Derlenen metinlerde emir kipi ilgili çekim örneklerinin sayşş azdır. 2. teklik ki i için aldır (Keles...Baraklı) unutm (Keles... Baraklı), sorma>sorla (Büyükorhan...Zaferiye) 2. çokluk ki i için durm n (Keles...Dedeler). 3. teklik ki i için ise gitsiñ (Orhaneli... Gümü pşnar), kesilsiñ (Orhaneli...Gümü pşnar) örnekleri bulunmaktadır.

STEK K P .A

1. teklik ki i ...Am 1 çokluk ki i ...Allm

stek kipi için de örneklerin sayşş fazla olmamakla beraber var olanların hemen hepsi 1. teklik çokluk ki ile ilgilidir. diyem (Keles...Dedeler), bakAm (Keles...Baraklı, Keles...Da dibi), çAralşm (Keles...Baraklı), gidem (Hamışk...Akalan), yapAm (Büyükorhan... Zaferiye), yapam (Orhaneli...Demi), gör m (Keles...Da dibi).

D LEK...ART K P .sA

1. çokluk ki i ...sAnız

Dilek... art kipiyle ilgili bir örnek 2. çokluk ki iye aittir. g rseniz (Büyükorhan...Zaferiye).

SONUÇ

Bursa yerli a şzlarşndan derlenen metinlerde tespit edilen basit ve birle ik fiil çekimi örneklerinde en dikkati çeken nokta, imdiki zaman ve geni zaman ekindeki r sesinin ço unlukla yanşndaki ünlüyü uzatarak kaybolmasşdır.

imdiki zamanda r sesinin dü mesine ba lş olarak ortaya çşkan uzunluk, bazş örneklerde riye normal süreli ünlüye bşrakmaktadır. Ekin ba şndaki dar ünlünün korunup korunmamasşyla ilgili tam bir tutarlılık görülmektedir. Ayrşca y ünsüzünün fiil kök ya da gövdesindeki geni ünlüyü daraltmadş ş örnekler de bulunmaktadır.

Geni zaman çekiminde eklerdeki r ünsüzü dü me e iliminde olmakla beraber sökonusu ünsüzün korundu u örneklerin sayşş da az de ildir. Geni zamanşn 3. çokluk ki i çekiminde yan yana gelen rl sesleri gerileyibienze meyle ll haline gelmekte, ...lAr ekindeki r ünsüzü ünlüyü uzatarak dü ebilmektedir.

Turkish Studies

Ö renilen geçmi zaman ve güten geçmi zaman eki ünlü uyumlarşna uygun olarak kullanşlmakgürülen geçmi zaman ekinin kullanşms, ünsüz uyumu konusunda tutarlılık göstermemektedir.

Fiil çekimi açşşndan Bursa rlyea şzlarşnşngösterdi i özellikler, Türkiye Türkçesi a şzlarş içinde L. Karahan'şn sşnşflandşrmasşna göre Batş Anadolu a şzlarş grubuna ait çekim özellikleriyle örtü mektedir.

KAYNAKÇA

- AKAR, Ali, **Mu la A şlarş** Mu la Üniversitesi Yayşnlarş, Mu la 2006.
- DEM REL, Muammer, "Bursa'nşn Zenginli i Göçmenler **XIX** **Yüzyşda Bursa'da Göçmen skânş** Osmangazi Belediyesi Yayşnlarş, Bursa 2008, s. 45...48.
- EREN, Emin, **Zonguldak. Bartşn. Karabük İleri A şlarş** Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1997.
- GÜLENSOY, Tuncer, **Kütahya Yöresi ve A şlarş (ncelme, Metinler, Sözlük)**, Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1988.
- GÜLSEV N, Güner, **Uak li A şlarş** Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 2002.
- GÜN EN, Ahmet, **Kş ehir ve Yöresi A şlarş (ncelme, Metinler, Sözlük)**, Türk Dil Kurumu Yayşnlarş Ankara 2000.
- KARAHAN, Leylâ, **Anadolu A şlarşnşn Sşnşflandşrmasş** Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1996.
- KORKMAZ, Zeynep, **Nev ehir ve Yöresi A şlarş** Türk Dil Kurumu Yayşnlarş, Ankara 1994.
- YOLCU, Mehmet Ali, **Kepsut Yöresi Karakeçili A zş** Uluda Üniversitesi Sosyal BilimleEnstitüsü (Basşlmamş Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2005.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/1 Winter 2010*